

Fragment planu Szczecina z 1939 r. w skali 1:5000 (ze zbiorów Archiwum Państwowego w Szczecinie)

1 – Miejsce odnalezienia masowego grobu; 2 – Teren byłego cmentarza Turzyńskiego, dziś park Noakowskiego; 3 – Obiekty MKS „Pogoń” Szczecin; 4 – Wiadukt Akademicki w ciągu ul. Mikiewicza; 5 – Stacja kolejowa Szczecin-Pogodno; 6 – Budynek przy ul. Twardowskiego 2; 7 – ul. Karłowicza; 8 – Przejazd kolejowy przy ul. Jagiellońskiej; 9 – Teren dawnej strzelnicy; 10 – Polenlager Torney; 11 – Dworzec kolejowy Szczecin-Turzyn

na co magistrat przeznaczył wstępnie 46 tys. marek. Szczątki z likwidowanej części nekropolii składano na nowo do trumien i przenoszono w inną część cmentarza. Prochy tych, których rodziny – mimo informacji w prasie – nie złożyły odpowiednich wniosków (termin upłynął 18 czerwca 1927 r.), pochowano w zbiorowej mogile²⁰. Czyżby zatem w latach sześćdziesiątych odnaleziono właśnie tę zbiorową mogiłę sprzed 40 lat, w której spoczywały szczątki niemieckich mieszkańców Szczecina, zmarłych jeszcze w XIX w.? Być może granice ogródków działkowych wyznaczono specjalnie tak, by ominąć mogiłę²¹, której lokalizacja mogła być znana choćby z dokumentacji byłego cmentarza?

Oczywiście natychmiastowe przypisanie Niemcom odpowiedzialności za śmierć pochowanych w mogile ludzi (jak sugerowano Polaków) w ówczesnej sytuacji społeczno-politycznej nie dziwi. Nie dziwi tym bardziej, że do tej pory nie odnaleziono żadnych śladów masowych grobów w okolicach Polic²².

Sprawa rzekomej zbrodni na Pogodnie pozostaje wprawdzie nierozwiązana, może jednak się okazać, że nigdy jej nie dokonano.

Zusammenfassung

Über „dem Verbrechen“ auf Pogodna

Die im Herbst 1968 bei dem Legen der Wasserleitung auf dem Gebiet der Kleingärten in der Nähe vom Stadion „Pogonia“ eingestellten Arbeiter fanden auf der Tiefe von ungefähr 60. Zentimeter zahlreiche menschlichen Skelette. Die ersten Untersuchungen zeigten, daß man den Rand des Massenbrages fand, in dem die sterblichen Überreste der einigen hundert Personen waren. Bis zum 13. Mai 1969 kam man auf die Zahl von fast 600 Hirnschalen.

Die grundsätzliche Frage, die gleich nach der Entdeckung des Massengrabes gestellt wurde, betraf der Herkunft dort begrabenen Opfer. Die ersten Spuren führten nach Police, wo während des zweiten Weltkriegs ein paar sowohl Zwangsarbeits- als auch Straflager und noch dazu auch die Filiale vom Konzentrationslager in Stutthof funktionierten.

Die Antwort kann jedoch ein bißchen überraschend sein. Am Ort dieser Entdeckung befand sich seit dem Jahre 1848 der Torneyer Friedhof. Die Stadtbehörden traten schon in den Jahren 1893-1894 zu seiner allmählichen Liquidation, die sich entgeltig im Jahre 1928 endete. Im Jahre 1927 wurden fast 2000 Gräber umgelagert. Die Asche dieser, derer Familien keine entsprechende Anträge vorlegten, wurden im Massengrab begraben. Vielleicht eben es wurde vier Dekaden später entdeckt.

²⁰ Volks-Bote z 3 VI 1927.

²¹ Podobny przypadek, wedle relacji dr. Andrzeja Ossowskiego z ZMS PAM, wystąpił w Stargardzie Szczecińskim; ekshumację przeprowadzono tam na początku XXI w.

²² Prawdopodobnie jedyne poszukiwania przeprowadzili pracownicy Prokuratury Wojewódzkiej w Szczecinie w 1969 r.; wykonano wtedy kilkadziesiąt wykopów sondażowych w miejscach wskazanych przez świadków, jednak w żadnym z nich nie znaleziono śladu pochówków; P. Szulc, *Polickie obozy w latach drugiej wojny światowej*, [w:] *Z dziejów Polic*, Szczecin-Police 2007, s. 45.